

פרשת תולדות

חינוך ילדים בראי הפרשה

חינוך ילדים הוא נושא חשוב וכאוב שיש לו השלכות רבות על התפתחות הילדים בהמשך חייהם, ועל ההורים בטווח הגידול, כשבאים אנו לחפש ולבקש עצות כיצד צריכים לחנך את הילדים מכל מיני מומחים מקצועיים ופדגוגים, כדאי לנו לשים אذن קשבת לעצות המחכימות העולות מתורתנו הקדושה, תורת העם היהודי.

נצייר לעצמנו אירוע שחוזר על עצמו בכל דור, בהקשר של חינוך ילדים, ונבחן לאורו את צורת ההתנהגות שלנו בהשוואה לאישים אחרים. בוא ונתחיל..

בשכונה כולם הכירו ושמעו על שני האחים המנוגדים באופיים על גבול הקיצון, ובהתאם לכך הייתה התנהלות הסביבה שונה לגבי כל אחד מהם. הקטן שבניהם טיפוס שקט מופנם מהורהר במחשבות, פניו משדרות רצינות, ושוקל את צעדיו בכל עת. אחיו הגדול לעומתו היה, טיפוס גס, אלים, מרעים בקולו בעזות על כל מי שיעז להמרות את פיו, מלבד זאת שהיה גזלן גדול, אבל עדיין לא היה גנב, שכן לא התבייש לגנוב בפני האנשים, כך שהגניבה החליפה את שמה לגזילה באור יום.

שלא כמו מקרים מסוימים שהאשמים האולטימטיביים בגידול ילד פרא הם ההורים, תוצאה מהזנחתם, במקרה דילן ההורים היו מעורבים וידעו על צעדי כל אחד ואחד מילדיהם, והיו מרוצים מחינוכם.. נו ואיך הגיע הגדול שביניהם לדרגת שפלות כזו, ועוד שההורים ככלות הכל היו מרוצים ממעשיו..? אז זהו, שהסיפור שלפנינו הוא לא פשוט כמו שזה נשמע, הוא מורכב מצד עצמו, וטומן בחובו תחכום גדול מצד מושאי הסיפור, תחכום ההורים, וערמת הבן הגדול..

רק קודם שנעלה הסתברות הגיונית כיצד יתכן שההורים מרוצים מבנם הגדול, לא פחות מבנם הקטן בעוד שהבן הגדול, יצרו השלילי אף הוא גדול, ומעשיו מכוערים, והולך בדרך אחרת ממה שהתוו לו, נאמר ש'נשוא' הסיפור חי לפני אלפי שנים. יתירה מכך עוד נוסף, שהמאורע שהצגנו כאן מתועד בספר הספרים, ועוד בחלקו הראשון, ספר בראשית..

ועתה נמשיך.. בפרשתנו פרשת תולדות מסופר על יעקב ועשיו שני אחים תאומים שגדלו בבית אחד, וייתכן שגם חלקו חדר משותף בחיי הנעורים, קבלו חינוך טהור, מצד האב והאם, ראו דוגמה אישית של אצילות, טהור, וכל המעלות החיוביות..

בשנים הראשונות היה נדמה ששניהם צועדים בתלם הישר וכפי שהותווה להם על ידי הוריהם הגדולים, השינוי המפתיע התרחש בגיל בר מצוה, כל נער תפס כיון שונה מרעהו, לא רק נטייה גרידא, כי אם דרך הפוכה מרעהו.

השינוי הקיצוני מתועד בספר בראשית "ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים" (פרק כה פסוק כז) "ויגדלו הנערים" מה אתה למד מזה? שכל זמן שהיו קטנים לא היו ניכרים במעשיהם כיון שגדלו, זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודת אלילים (רש"י שם).

'העולם' שהבחין בשינויי שהתחולל אצל הבן הגדול, עד שהחל לשלוח ידו ב'מלאכת הגזלה', רציחה ועוד, אי אלו דברים שליליים, ציפה שהבן יידחה על ידי הוריו, ששמם יצא לשם ולתהילה ביושרם ואצילותם, וביחוד דבקתם בבורא עולם, ההיפך הגמור מכל מה שגילם הבן הגדול בהתנהגותו הנלוזה.

פרשת תולדות

וראו זה פלא, לא רק שהוא לא נדחה מעם הוריו, אלא שאביו הגדול שידר לגביו אהבה גדולה יותר מאשר לבן הקטן, ולא שהבן הקטן חלילה נשאר מוזנח מאהבת הורה, ההיפך הוא, האם פרשה כנפיו עליו, והעניקה לו אהבת אם יותר מאשר העניקה לבן הגדול.. כמו שכתוב בפסוק "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את יעקב" (שם פסוק כח).

העולם הרים גבה בתמיהה, "האב הצדיק והאציל כל כך לא די שאינו דוחה את בנו מעל פניו עוד מקרבו באהבה יתירה על פני בנו הקטן והצדיק ההולך בדרכיו" תמהו בקול..

והמלעיזים עוד הוסיפו לטעון בלשונם הרעה, שהנהגת האב עם הבן הגדול נובעת מאינטרסים צרים, כן, 'פשוט האב זקן מדי לספק את פרנסתו, והבן הגדול דואג לו למחייתו על הצד היותר טוב' "ציד בפיו" שהיה טורח הבן הגדול להביא לאביו בשר לא מן המוכן ובקלות, מן הצאן שגדלו בחצר ביתם, אלא היה צד לו צבאים מן השדה שעה שהיה מסכן את גופו בין חיות טרף. (עיין פסוק לב: "ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכרה", ובאבן עזרא שם)

'ההגיוניים' ביניהם עוד דנו את האב לכף זכות, 'פשוט הבן הגדול גורם לאביו בערמה להאמין שהוא הולך בדרך הישרה וכפי שהתווה לו, נו, ומה יעשה האב כשאין לו את כישורי הראיה לראות במו עיניו את ההנהגות הרעות של הבן' אמרו..

אבל את האם חרצו גורלה ודנו לצד החובה, 'הרי יודעת את מיהו בנך הגדול, פשוט תדווחי לאביו על מעשיו, שירחיק וידחה אותו מעל פניו, ולא יוסיף להרעיף את אהבתו, על הבן שמכזב באביו'..

נו?! בהשקפה שטחית צודקים המלעיזים, וביותר ההגיוניים, הלא כך מתועד בפרשת תולדות "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו". (עיין בתרגום שם).

יש לך עדות חזקה לכאורה יותר מפסוק בתורה הקדושה??

אלא שטעות גדולה נפלה בחלקם של אותם אלו שחשבו לבחון ולמדוד דברים והתרחשויות על סמך ראייה שטחית, והשקפה כפשוטה המתבססת על האמרה "כל מה שאני רואה זה מה שיש" נקודה.. פשוט טעות..

התורה הקדושה בהנהגת יצחק עם בנו עשו, מלמדת אותנו הנהגה יסודית בדרכי החינוך כיצד להתנהג עם בן שנטה מהדרך או אפילו סרח ממנה.. הרבה טעמים ונימוקים נאמרו ונכתבו להסביר את המניע שהיה ליצחק באהבתו את עשו בנו. אולם כשנעיין היטב בפסוק, יתבאר לנו דרך השופכת אור על התרחשות הדברים, ותסלול לנו אף הנהגה בעניין התמודדות עם חינוך הילדים..

בפסוק נאמר: ויאהב יצחק את עשו - ומפני מה? א. כי ציד בפיו ב. רבקה אהבת את יעקב.

היינו, גם הוספה זו של 'ורבקה אוהבת את יעקב' הייתה דווקא הסיבה מדוע יצחק נהג אחרת, ולא סתם תיאור של יחסים בין האם לבנה הקטן.

והסבר הדברים יתפרש כך- יצחק ורבקה היה ביניהם הסכם סמוי, לחלוק במשותף את חינוך שני ילדיהם, יצחק נטל על עצמו את התמודדות עם הבן הגדול, 'הבעייתי יותר', לקרב אותו כמה שיותר, אלא מה? חשש גדול קינן בתוכו שתוצאה מהקרבה שירעיף על בנו "הבכור" היא תיצור תגובת ריחוק אצל הבן

פרשת תולדות

הקטן, לזאת נטלה האם על עצמה להעניק לו אהבת אם גדולה מאשר אצל אחיו הבכור, לאזן ולהשוות את אהבת האב ..

ומדוע לא קרבה האם גם את בנה הגדול בקרבה יתירה?

אלא שגם זאת היה חלק מההסכם החינוכי בין ההורים הדגולים..

סברו ההורים, כל שלא תהיה דחיה מעוטה מצד אחד מהם כלפי הבן הגדול או על כל פנים אי קרבה יתירה, ימשיך הלה לאחוז בדרכיו, בטענה שאין בהם משום חסרון, שכן הוריו הישרים והצדיקים, מקבלים אותו כמות שהוא ומקרבים אותו ביתר שאת, ועוד על פני אחיו הקטן והצדיק, ומכאן יסיק שאין זה אלא משום שאין במעשיו שום חסרון..

ועתה נשים לב היטב כיצד כל זה רמוז בפסוק בצורה נפלאה. בפסוק נאמר: - "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את יעקב".

יצחק אהב את עשו כי ציד בפיו, שכן עשו עם כל זאת שהיה הולך בדרך רעה, עדיין היה לו קשר עם האב הגדול, שהיה עשו דואג לו למחייתו, ראה יצחק שעם כל רשעותו של בנו, עדיין יש בו נקודה חיובית שדואג לו לצידה ומחייה, בזאת מצא לו לנכון לקרב את עשו בנו, ולהשאיר פתח ומקור להשפעה על בנו הבכור, ובכך יתפרש היטב שהציד בפיו לא זאת הייתה הסיבה שקירב יצחק את עשו ומפני שסיפק לו ציד ומאכל.

אלא הנימוק "ציד בפיו" בא מכיוון אחר-

אחר שדואג עשו ליצחק להביא ציד בפיו ולא כלה ממנו לגמרי נקודת חיבור וקרבה מסוימת לאביו, זאת נקודה חיובית של הבן עם האב, והנהגה זו מגלה לאב שיש לו כושר השפעה על בנו, ויצחק תפס את ההזדמנות הזו, את ההשפעה המועטה שיש לו על בנו, שאמנם מסתכמת אך ורק ב'ציד פיו' אבל מיון לדחות את בנו לגמרי-

שכן אבא לא זורק את בנו ויהי מה, אלא צריך לקרבו בכל דרך שהיא, למצוא נקודת שיתוף בניהם שאותה יכולים לטפח, ובהמשך יתגלגלו הדברים שתגבר השפעת האב על בנו, אחר שרואה הבן את אהבת האב שאינה תלויה בדבר, שעם כל זאת שאינו הולך בדרכי אביו, עדיין מקרבו, ומכך מסיק הבן שאין זאת אלא שאביו אוהב אותו באמת, ולכך גם יושפע לאמץ את הדרך של האב משום שנוכח לראות שכל מה שמחנכו אביו ללכת בדרך שהתווה לו אין זאת משום רודנות והחלטה שרירותית שמטיל על הבן, כי אם אמונת האב בצדקת הדרך שכן יהיה חייו של בנו מאושרים.

ואחרי שהגענו לתובנה האמתית והפשוטה הזו, מוסיפה התורה ללמדנו תובנה נוספת בהנהגת ההורים עם ילדיהם: "ורבקה אהבת את יעקב"

והדברים יתפרשו שסיבת אהבת רבקה את יעקב בצורה גלויה, וכביכול מעדיפה אותו על פני עשו, שכן גם כאשר אחד מהילדים צריך טיפול מסור מהאחרים, וכך היה עשו, אין להזניח את שאר הילדים, ובוודאי אין להורים להסתמך על זה שהילדים יבינו מדעתם שאין בהשקעה המסורה באחיהם החרג משום העדפה או אהבה יתירה לגביו רק צורך מזדמן והכרח שלא יגונה, אלא מוטל על ההורים לאזן בין צורך הטיפול בחריג ובין ההתייחסות לשאר הילדים וביחוד לנמק כל זאת לילדים.

ולכך "רבקה אוהבת את יעקב" הנהגת אהבה שהרעיפה רבקה על יעקב היה מצד ההסכם החינוכי

פרשת תולדות

שנקבע בין שניהם, שיצחק יקרב את עשו בכדי שיהיה לו השפעה עליו ויוכל להחזירו לדרך האמת, ומאידך בכדי שלא יפגע הבן הקטן, סככה האם רבקה את כנפיה על בנה יעקב..

עוד אפשר לבאר שהאם רבקה נטייתה הטבעית הייתה לאהוב את יעקב שכן "הטוב ידבק בטוב", ויצחק בחכמתו הרבה, ידע שאם ידבק אף הוא אחר נטייתו הטבעית להחצין את אהבתו כלפי בנו הקטן, ייגרם בכך תגובת ריחוק לבנו הבכור, לכך העמיד פניו שאוהב הוא את עשו אהבה יתירה,

וכמו שמדוקדק בפסוק שהנה אצל רבקה נאמר "אהבת את יעקב" שבא לה מצד הנטייה הטבעית בלי שום צורך של התעוררות מיוחדת מצדה, אולם לגבי אהבת יצחק את עשו כתוב "ויאהב יצחק את עשו" לא אהב! לא אוהב! אלא 'ויאהב' זאת אומרת שמידת האהבה של יצחק כלפי עשו לא נבעה מנטייתו הטבעית, אלא משיקול חיצוני וחינוכי, אהבה שהיה צריך לתפעל אותה, לטפח אותה, ולא שבאה ממילא, וכל זאת בכדי לקרבו ולהשפיע עליו שישוב לדרך הנכונה.

וזה פשוטו של פסוק ויאהב יצחק את עשו - ומפני מה? א. כי ציד בפיו ב. רבקה אהבת את יעקב.

היינו, גם הוספה זו של 'ורבקה אוהבת את יעקב' הייתה דווקא הסיבה מדוע יצחק נהג אחרת מכפי שנהגה רבקה.

והיינו שהנימוק הראשון לפשר אהבת יצחק את עשו הוא משום 'כי ציד בפיו' שפעל בזה יצחק לנצל את הקשר שנוצר ביניהם שעל כל פנים מתנהג עשו עם אביו בכבוד, ובדאגה לרווחתו, ובמה שמקרבו על ידי זה שומר את השפעתו על עשו.

והנימוק השני לאהבת יצחק את עשו, משום שרבקה אוהבת את יעקב, שאחרי שרואה יצחק שרבקה מעדיפה את בנה הקטן על פני בנה הגדול מצד נטייתה הטבעית חשש שיגרם על ידי כך ריחוק גדול מצד בנו עשו, וכושר השפעתו עליו תיפגם, לכך הקצין את אהבתו כלפי עשו לגרום שעדיין יושפע לטובה בקרבתו אליו. עד כאן מה שעלה בדעתי בסייעתא דשמיא.

על כל פנים עולה מהדברים שני הוראות חשובות בהנהגת חינוך ילדים, ובפרט כאלה שנטו או סרו מהדרך.

א. ביחס לבן עצמו שנטה מהדרך, כל עוד שיש לאב קשר והשפעה מסוימת על הבן אפילו הקטן ביותר, יש לקרב את הבן ולטפח את הקשר הקטן ונקודת השיתוף ביניהם ובוודאי אין להרחיקו, אלא לתפוס את קצה החוט שיש לו אחיזה בו, ולפעול אתו בערוץ המיוחד שנפתח בין האב או האם לבן.

ב. ולגבי שאר הילדים, מוטל על ההורים להסביר ולהבהיר שאין במה שמטפלים באופן מסור באחיהם החריג חלילה משום העדפה על פניהם כי אם צורך השעה, וההכרח לא יגונה, וצריכים ההורים ככל שביכולתם לאזן בין צורך הטיפול בילד החריג ובין ההתייחסות לשאר הילדים.

פרשת תולדות

מקור: ראש כולל הפקדתי שומרים